

حضرت زهرا سلام الله عليها در چه تاریخی به دنیا آمده است ؟

توضیح سؤال :

در منابع تاریخی و روایی، در باره تاریخ تولد حضرت زهرا (سلام الله عليها) اقوال مختلفی نقل شده است. لطفاً بفرمایید که کدام تاریخ مورد تأیید نظر علمای شیعه است.

پاسخ اجمالی

در باره تاریخ تولد حضرت زهرا ام ایبها (سلام الله عليها) در میان علمای شیعه دو نظر وجود دارد:

قول مشهور این است که آن حضرت در بیستم ماه جمادی الثانی سال پنجم بعثت پیامبر (صلي الله عليه وآله) در مکه معظمه به دنیا آمد.

دلیل این قول، روایات صحیحی است که از امام سجاد، امام باقر و امام صادق علیهم السلام نقل شده و مستند به آنها است. قول دومی که شیخ مفید، شیخ طوسی و کفعمی طرفدار آن است، تولد حضرت را در سال دوم بعثت می داند. اما همانگونه که روشن خواهد شد، این قول با روایات صحیح قابل تطبیق نیست و تعارض دارد. در میان اهل سنت نیز دو نظریه مطرح است.

نظریه اول این است که حضرت زهرا (سلام الله عليها) قبل از بعثت متولد شده است. در درون این نظریه، اقوال مختلفی را می بینیم که برخی تولد ایشان را پنج سال قبل، چهار سال قبل، یک و یا دو سال قبل دانسته اند.

نظریه دوم هم این است که تولد حضرت بعد از بعثت بوده است.

در درون این دیدگاه نیز دو قول مشاهده می شود:

قول اول این است که یک سال بعد از بعثت تاریخ تولد آن حضرت بوده است؛

قول دوم این است که سال پنجم بعثت به دنیا آمده و جهان انسانیت با قدم مبارکش روشن شده است.

این قول موافق نظریه مشهور شیعه است و قول شیعه هم مستند به روایات صحیح از امامان معصوم علیهم السلام می باشد. حال که خلاصه از دیدگاه و اقوال شیعه و اهل سنت دانسته شد، در تفصیل بحث ابتدا اقوال اهل سنت را بررسی می کنیم آنگاه مستندات قوی شیعه را از روایات تقیدیم خواهیم کرد.

اقوال اهل سنت

به طوری کلی در منابع اهل سنت دو نظریه در تولد حضرت زهرا (سلام الله عليها) قبل از بعثت و بعد از آن مطرح شده است:

نظریه اول : تولد حضرت زهرا (س) قبل از نبوت

نظریه اول در میان علمای اهل سنت این است که آن حضرت قبل از نبوت رسول خدا (صلي الله عليه وآله) متولد شده است؛ اما با توجه به اختلاف جزئیات نقل ها، اقوال متعددی از این نظریه، به دست می آید:

الف: پنج سال قبل از نبوت :

طبق برخی نقل ها، حضرت زهرا (سلام الله علیها) زمانی به دنیا آمده است که از عمر پیامبر 35 سال می گذشت. می دانیم که رسول خدا (صلي الله عليه وآله) در چهلمین سال عمر مبارکش به مقام نبوت رسید و مبعوث به رسالت شد. با این فرض، حضرت زهرا دقیقاً پنج سال قبل از نبوت حضرت به دنیا آمده است. ابن جوزی قبل از بیان سال تولد حضرت زهرا می نویسد:

بنيت الكعبة ورسول الله صلي الله عليه وسلم ابن خمس وثلاثين سنة.

کعبه زمانی بنا شد که رسول خدا ۳۵ سال از عمرش می گذشت.

آنگاه تصریح می کند:

فصل: في هذه السنة ولدت فاطمة بنت رسول الله صلي الله عليه وسلم

در همین سال فاطمه دختر رسول خدا صلي الله عليه وسلم متولد شد.

ابن الجوزي الحنبلي، جمال الدين ابوالفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد (متوفاي 597 هـ)، المنتظم في تاريخ الملوك والأمم، ج2، ص 328، ناشر: دار صادر - بيروت، الطبعة: الأولى، 1358.

ابو الفرج اصفهانی می نویسد:

وكان مولد فاطمة - عليها السلام - قبل النبوة وقريش حينئذ تبني الكعبة.

زمان ولادت فاطمه (علیها السلام) قبل از نبوت بوده در حالی که قریش مشغول بنای کعبه بودند.

الاصفهاني، أبو الفرج علي بن الحسين (متوفاي 356 هـ)، مقاتل الطالبين، ج 1، ص 12، طبق برنامه الجامع الكبير

اهل سنت از امام باقر (علیه السلام) روایتی در خصوص این قول چنین نقل کرده است:

قرأت علي أبي غالب ابن البنا عن أبي محمد الجوهري أنبأنا أبو عمر بن حيوية أنبأنا أبو الحسن بن معروف حدثنا الحسين بن

الفهم أنبأنا محمد بن سعد أنبأنا محمد بن عمر أنبأنا أبو بكر بن عبد الله بن أبي سبرة عن يحيى بن شبل عن أبي جعفر قال

دخل العباس علي بن أبي طالب وفاطمة وهي تقول أنا أسن منك فقال العباس أما أنت يا فاطمة فولدت وقريش تبني الكعبة

والنبي صلي الله عليه وسلم ابن خمس وثلاثين سنة وأما أنت يا علي فولدت قبل ذلك بسنوات

امام باقر علیه السلام فرمود: عباس بر علي بن ابيطالب وارد شد دید فاطمه برایش می گوید: سن من بزرگتر از تو است.

عباس به فاطمه گفت: آگاه باشید ای فاطمه! شما زمانی که متولد شدی که قریش کعبه را می ساخت و رسول خدا صلی الله علیه وسلم 35 سال داشت. اما تو ای علی! سالها قبل از این متولد شده ای.

ابن عساکر الدمشقی الشافعی، **أبي القاسم علي بن الحسن بن هبة الله بن عبد الله**، (متوفای 571هـ)، تاریخ مدینه دمشق و ذکر فضلها و تسمیه من حلها من الأمائل، ج 3، ص 157، تحقیق: **محب الدین اَبی سعید عمر بن غرامة العمري**، ناشر: دار الفکر - بیروت - 1995.

عاصمی مکی نیز این تاریخ را صحیح ترین قول در تولد حضرت زهرا (سلام الله علیها) می داند و می نویسد:

وقد علمت أن الأصح من مولدها أنه كان قبل النبوة بخمس سنين حال بناء قريش الكعبة وسنه عليه الصلاة والسلام إذ ذاك خمس وثلاثون سنة.

العاصمي المكي، **عبد الملك بن حسين بن عبد الملك الشافعي** (متوفای ۱۱۱هـ)، **سمط النجوم العوالي في أنباء الأوائل والتوالي**، ج 1، ص 536، تحقیق: عادل أحمد عبد الموجود - **علي محمد معوض**، ناشر: دار الكتب العلمية.

ب: چهار سال قبل از نبوت

قول دوم در این نظریه این است که حضرت زهرا (سلام الله علیها) چهار سال قبل از نبوت به دنیا آمده است. ابو نعیم اصفهانی در این باره می نویسد:

حدثنا أحمد بن إسحاق ، ثنا محمد بن أحمد بن سليمان الهروي في كتاب الدلائل ، ثنا إبراهيم بن أحمد الخطابي ، حدثني عبد الله بن شبيب ، عن إبراهيم بن المنذر ، حدثني عبد العزيز بن عمران ، حدثني عبد الله بن المؤمل ، عن أبيه ، قال : «ولدت فاطمة رضي الله عنها قبل النبوة بأربع سنين»

عبد الله بن مؤمل از پدرش نقل کرده که فاطمه چهار سال قبل از نبوت به دنیا آمده است.

الأصبهاني، أبو نعیم أحمد بن عبد الله بن أحمد بن إسحاق بن موسي بن مهران (متوفای 430هـ)، أخبار أصبهان، ج 2، ص 176، دار النشر: طبق برنامه الجامع الكبير.

ج: يك يا دو سال قبل از بعثت :

در قول دیگر ولادت حضرت زهرا (سلام الله علیها) يك سال قبل از بعثت و یا کمی بیشتر از آن ذکر شده است. ابن حجر می نویسد:

وكان مولدها قبل البعثة بقليل نحو سنة أو أكثر وهي أسن من عائشة بنحو خمس سنين.

زمان تولد حضرت زهرا قبل از بعثت کمتر از يك سال و یا بیشتر از آن بوده است که از عایشه پنج سال بزرگتر خواهد بود.

العسقلاني الشافعي، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفای 852هـ)، الإصابة في تمييز الصحابة، ج 8، ص 54، تحقیق: **علي محمد البجاوي**، ناشر: دار الجیل - بیروت، الطبعة: الأولى، 1412هـ - 1992م.

صالحی شامی نیز گفته است:

وقيل : كان مولدها قبل البعثة بقليل نحو سنة أو أكثر ...

الصالحى الشامى ، محمد بن يوسف (متوفى 942هـ) ، سبل الهدى والرشاد فى سيرة خير العباد ، ج 11 ، ص 37 ، تحقيق : عادل أحمد عبد الموجود وعلي محمد معوض ، ناشر : دار الكتب العلمية - بيروت ، الطبعة : الأولى ، 1414هـ .

نقد نظريه تولد حضرت زهرا (س) قبل از بعثت :

این نظریه با تمام اقوالش مورد قبول نیست؛ زیرا

اولاً: در این نظریه میان اقوال در تعیین تاریخ ولادت آن حضرت تفاوت فاحشی وجود دارد؛ یعنی از پنج سال قبل از بعثت گرفته تا یک سال قبل . خواننده این اقوال از خود می پرسد که کدام یکی را بپذیرد و کدام یکی از آنها مورد اعتماد است؟ .

ثانیا: روایات متعددی در منابع شیعه و اهل سنت وارد شده که نطفه حضرت زهرا (سلام الله علیها) از میوه های بهشتی که آن را در شب معراج ، حضرت جبرئیل علیه السلام به رسول خدا دادند ، به وجود آمده است و قبل از بعثت ، هرگز فرشته وحی به رسول خدا نازل نشده بود .

یقیناً تأکید بر قضیه ولادت حضرت زهرا سلام الله علیها جز انکار انعقاد نطفه حضرت زهرا سلام الله علیها از میوه های بهشتی ، چیزی دیگری نیست .

ثالثاً: نظریه دوم علمای اهل سنت که تولد حضرت را بعد از بعثت می داند ، نیز نظریه اول را رد می کند . از این جهت نمی توان به این نظریه اعتماد کرد .

نظریه دوم ، تولد حضرت زهرا (س) بعد از بعثت

نظریه دوم علمای اهل سنت این است که حضرت زهرا (سلام الله علیها) بعد از بعثت به دنیا آمده ؛ اما در این نظریه دو قول ذکر شده است .

الف : تولد حضرت زهرا يك سال بعد از بعثت :

طبق يك روايت اهل سنت ، حضرت زهرا (سلام الله علیها) يك سال بعد از بعثت یعنی در چهل و يك سالگی رسول خدا (صلي الله علیه) وآله متولد شده است . این روایت را حاکم نیشابوری این گونه آورده است :

أخبرنا أبو إسحاق إبراهيم بن محمد بن يحيى المزكي وأبو الحسين بن يعقوب الحافظ قال ثنا محمد بن إسحاق بن إبراهيم قال سمعت عبد الله بن محمد بن سليمان بن جعفر الهاشمي يذكر عن أبيه عن جده قال ولدت فاطمة رضي الله عنها سنة إحدى

وأربعين من مولد رسول الله صلي الله عليه وسلم .

عبد الله بن محمد هاشمی از اجدادش نقل کرده است که فاطمه در چهل و یکمین سال تولد رسول خدا به دنیا آمده است .

الحاكم النيسابوري، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (متوفاي 405 هـ)، المستدرک علي الصحيحين، ج 3، ص 176، تحقيق: مصطفى عبد القادر عطا، ناشر: دار الكتب العلمية - بيروت الطبعة: الأولى، 1411 هـ - 1990

ب: تولد حضرت زهرا (س) در سال پنجم بعثت (هشت سال قبل از هجرت)

طبق يك نظريه ديگر، علمای اهل سنت، تاريخ ولادت حضرت زهرا (سلام الله عليها) را هشت سال قبل از هجرت مي دانند که دقيقاً پنج سال بعد از بعثت، مي شود؛ زیرا رسول خدا (صلي الله عليه وآله) در مکه مکرمه سيزده سال بودند و عدد هشت وقتي از سيزده کسر شود، عدد پنج باقي مي ماند، در نتیجه تولد حضرت زهرا سلام الله عليها در سال پنجم بعثت مي شود.

مسعودي در کتاب مروج الذهب در بحث سالهاي بعد از هجرت مي نويسد:

وقد قيل: إن مولد فاطمة رضي الله تعالى عنها كان قبل الهجرة بثمان سنين.

و به تحقيق گفته شده است که ولادت فاطمه (رضي الله عنها) هشت سال قبل از هجرت بوده است.

المسعودي، ابوالحسن علي بن الحسين بن علي (متوفاي 346 هـ) مروج الذهب، ج 1، ص 285، طبق برنامه الجامع الكبير.

از آنجايي که مسعودي اقوال ديگري را نقل نکرده، روشن مي شود که وي اين قول را قبول دارد از همين جهت است که با حرف تحقيق «قد» مياورد.

ابن حجر در فتح الباري، عيني در عمدة القاري و مبارکفوري در تحفة الاحوذی تصريح کرده اند که فاطمه در اسلام متولد شده است:

(قوله باب مناقب فاطمة) أي بنت رسول الله صلي الله عليه وسلم رضي الله تعالى عنها وأمها خديجة عليها السلام ولدت فاطمة

في الاسلام وقيل قبل البعثة

العسقلاني الشافعي، أحمد بن علي بن حجر ابوالفضل (متوفاي 852 هـ)، فتح الباري شرح صحيح البخاري، ج 7، ص 81، تحقيق: محب الدين الخطيب، ناشر: دار المعرفة - بيروت.

العيني الغيتابي الحنفي، بدر الدين ابومحمد محمود بن أحمد (متوفاي 855 هـ)، عمدة القاري شرح صحيح البخاري، ج 16، ص 249، ناشر: دار إحياء التراث العربي - بيروت.

المبارکفوري، أبو العلا محمد عبد الرحمن بن عبد الرحيم (متوفاي 1353 هـ)، تحفة الأحوذی بشرح جامع الترمذي، ج 10، ص 250، دار الكتب العلمية - بيروت.

اقوال شيعه

الف: سال پنجم بعثت (قول مشهور)

قول مشهور در میان شيعه اين است که حضرت زهرا (سلام الله عليها) پنج سال بعد از بعثت و نبوت پيامبر به دنيا آمده است و

روایات صحیح این را تأیید می کند.

روایت اول از امام سجاد علیه السلام : (با سند صحیح)

یکی از روایات صحیحی که این قول را تأیید می کند، روایت امام سجاد (علیه السلام) است که آن را مرحوم کلینی با این عبارت و سند نقل کرده است:

536 - ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي حَمَزَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ سَأَلْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ابْنَ كَمٍّ كَانَ عَلِيٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَوْمَ أُسْلِمَ فَقَالَ أَوْ كَانَ كَافِرًا قَطُّ إِنَّمَا كَانَ لِعَلِّيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَيْثُ بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ رَسُولَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَشْرَ سِنِينَ وَ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ كَافِرًا وَ لَقَدْ آمَنَ بِاللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ بِرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَبَقَ النَّاسَ كُلَّهُمْ إِلَيَّ بِالْإِيمَانِ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ إِلَيَّ الصَّلَاةُ بِثَلَاثِ سِنِينَ ...

قَالَ فَقُلْتُ لِعَلِّيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَمَتَى زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَاطِمَةَ مِنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ الْهَجْرَةِ بِسَنَةِ وَ كَانَ لَهَا يَوْمَئِذٍ سِتْعُ سِنِينَ قَالَ عَلِيٌّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ لَمْ يُولَدْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ خَدِيجَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ عَلِيٌّ فِطْرَةَ الْإِسْلَامِ إِلَّا فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ

سعید بن مسیب می گوید: به علی بن الحسین عرض کردم، چه زمانی رسول خدا صلی الله علیه و آله فاطمه را به ازدواج علی علیه السلام در آورد؟ فرمود: در مدینه یک سال بعد از هجرت در حالی که زهرا نه سال داشت. امام سجاد علیه السلام فرمود: از حضرت خدیجه بر فطرت اسلام تنها حضرت زهرا به دنیا آمده است (کنایه از این که بعد از اسلام تنها حضرت زهرا از خدیجه متولد شده است)

الکلینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای 328 هـ)، الأصول من الکافی، ج 8، ص 339، ناشر: اسلامیة، تهران، الطبعة الثانية، 1362 هـ. ش.

این روایت با همین سند در مختصر بصائر الدرجات نیز آمده است:

الحلی، الحسن بن سلیمان (متوفای قرن نهم)، مختصر بصائر الدرجات، ص 131، ناشر: منشورات المطبعة الحیدریة - النجف الأشرف، چاپ: الأولی 1370 - 1950 م

تحلیل روایت :

اولا: در این روایت امام سجاد (علیه السلام) تصریح می کند تنها فرزندی که حضرت خدیجه (سلام الله علیها) بعد از اسلام به دنیا آورده، حضرت زهرا است:

وَ لَمْ يُولَدْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مِنْ خَدِيجَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ عَلِيٌّ فِطْرَةَ الْإِسْلَامِ إِلَّا فَاطِمَةُ.

ثانیا: عبارت:

فَقَالَ بِالْمَدِينَةِ بَعْدَ الْهَجْرَةِ بِسَنَةِ وَكَانَ لَهَا يَوْمَانِ تَسْعُ سِنِينَ .

به صراحت و دقیق سن حضرت زهرا سلام الله عليها را در هنگام ازدواج با محاسبه $(۹ = ۸ + ۱)$ نه ساله بیان می کند و در نتیجه ایشان در سال پنجم بعثت به دنیا آمده است .

روایت دوم از امام صادق علیه السلام : (با سند معتبر)

در روایت معتبر دیگری که آن را ابن جریر طبری شیعی با سند معتبر نقل کرده به صراحت، امام صادق (علیه السلام) رئیس مذهب شیعه، تولد حضرت زهرا (سلام الله علیها) را در سال پنجم بعثت می داند:

حدثني أبو الحسين محمد بن هارون بن موسى التلعكبري، قال: حدثني أبي، قال: حدثني أبو علي محمد بن همام بن سهيل (رضي الله عنه)، قال: روي أحمد ابن محمد بن البرقي، عن أحمد بن محمد الأشعري القمي، عن عبد الرحمن بن أبي نجران، عن عبد الله بن سنان، عن ابن مسكان، عن أبي بصير، عن أبي عبد الله جعفر بن محمد (عليه السلام)، قال: ولدت فاطمة (عليها السلام) في جمادي الآخرة، يوم العشرين منه، سنة خمس وأربعين من مولد النبي (صلي الله عليه وآله). وأقامت بمكة ثمان سنين، وبالمدينة عشر سنين، وبعد وفاة أبيها خمسة وسبعين يوما.

وقبضت في جمادي الآخرة يوم الثلاثاء لثلاث خلون منه، سنة إحدى عشرة من الهجرة. وكان سبب وفاتها أن قنفذا مولی عمر لكزها بنعل السيف بأمره، فأسقطت محسنا ومرضت من ذلك مرضا شديدا، ولم تدع أحدا ممن أذاها يدخل عليها.

امام صادق علیه السلام فرمود: فاطمه علیها السلام در روز بیستم ماه جمادی الاخره چهل و پنجمین سال تولد پیامبر صلی الله علیه وآله به دنیا آمده است. هشت سال در مکه و ده سال در مدینه زیست و بعد از رحلت پدرش 75 روز زندگی کردند. ...

الطبري، ابي جعفر محمد بن جرير بن رستم (متوفاي قرن پنجم)، دلائل الامامة، ص 134، تحقيق: قسم الدراسات الإسلامية - مؤسسة البعثة، ناشر: مركز الطباعة والنشر في مؤسسة البعثة، قم، چاپ: الأولی 1413

تصحیح سند روایت از سوی علمای شیعه :

این روایت از نظر علمای شیعه معتبر و برخی از بزرگان به صحت و اعتبار آن تصریح کرده اند. مرحوم شیخ عباس قمی می نویسد:

وروي محمد بن جرير الطبري الإمامي بسند معتبر عن أبي بصير، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: قبضت فاطمة عليها السلام في جمادي الآخرة يوم الثلاثاء لثلث خلون منه سنة إحدى عشرة من الهجرة، وكان سبب وفاتها أن قنفذ مولی عمر لكزها بنعل السيف أمره فأسقطت محسنا ...

محمد بن جریر طبری امامی با سند معتبر از ابو بصیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده است ...

القمي، الشيخ عباس (متوفاي 1359هـ)، بيت الأحزان، ص 189، ناشر: دار الحكمة - قم - إيران، چاپخانه: أمير، سال چاپ: 1412

سید هاشم هاشمی نیز در بحث هجوم بر خانه وحی، بر معتبر بودن سند روایت تصریح کرده و می نویسد:

ویؤیده ایضا ما فی البحار ج 43 ، باب 7 ، رقم 11 عن دلائل الإمامة للطبري بسند معتبر عن الصادق عليه السلام : (وكان سبب وفاتها ان قنفذا مولاه لكزها بنعل السيف بأمره فأسقطت محسنا).

آنچه که در بحار ... از کتاب دلائل الامامة طبري با سند معتبر از امام صادق عليه السلام نقل شده، این را تأیید می کند. ...

حوار مع فضل الله حول الزهراء (س) - السيد هاشم الهاشمي، ص 310 ، طبق برنامه مكتبة اهل البيت

سید جعفر مرتضی عاملی از محققان معاصر بعد از نقل این روایت، به صحت سند روایت تصریح کرده و می نویسد:

وسند الرواية صحيح .

العالمي، السيد جعفر مرتضی (معاصر). مأساة الزهراء عليها السلام شبهات وردود، ج 2، ص 66، ناشر: دار السيرة بيروت - لبنان، الطبعة: الثانية، 1418هـ - 1997م.

مرحوم آیت الله آقا میرزا جواد تبریزی رحمة الله عليه از مراجع فقید شیعه نیز بر معتبر بودن سند اقرار کرده است:

عن دلائل الإمامة للطبري بسند معتبر عن الصادق (ع) ... وكان سبب وفاتها أن قنفذا مولي الرجل لكزها بنعل السيف بأمره فأسقطت محسنا.

صراط النجاة - الميرزا جواد التبريزي، ج 3، ص 441، طبق برنامه مكتبة اهل البيت

ابن جریر طبري همین روایت را با اندک تغییر در سند در جای دیگر این کتابش نیز نقل کرده است:

وحدثنا محمد بن عبد الله، قال: حدثنا أبو علي محمد بن همام، قال: روي أحمد بن محمد البرقي، عن أحمد بن محمد بن عيسى الأشعري القمي، عن عبد الرحمن بن أبي نجران، عن عبد الله بن سنان، عن ابن مسكان، عن أبي بصير، عن أبي عبد الله جعفر بن محمد (عليهما السلام) قال: ولدت فاطمة (عليها السلام) في جمادى الآخرة يوم العشرين منه، سنة خمس وأربعين من مولد النبي (صلي الله عليه وآله)، فأقامت بمكة ثمان سنين، وبالمدينة عشر سنين، وبعد وفاة أبيها خمسة وتسعين يوما، وقبضت في جمادى الآخرة يوم الثلاثاء لثلاث خلون منه، سنة إحدى عشرة من الهجرة (صلوات الله وسلامه عليها وعلي أبيها وبعلمها وبنيتها).

دلائل الامامة - محمد بن جرير الطبري (الشيوعي)، ص 79

روایت سوم از امام باقر عليه السلام

امام باقر (عليه السلام) نیز در این روایت، تصریح می کند که حضرت زهرا (سلام الله عليها) در سال پنجم بعثت به دنیا آمده است:

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ وَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعاً عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنْ أَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ حَبِيبِ السَّجِسْتَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ يَقُولُ وَوُلِدَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ ص بَعْدَ مَبْعَثِ رَسُولِ اللَّهِ بِخَمْسِ سِنِينَ وَ

تُوفِيَتْ وَلَهَا ثَمَانِ عَشْرَةَ سَنَةً وَخَمْسَةَ وَسَبْعُونَ يَوْمًا.

حبيب سجستانی می گوید: از ابو جعفر امام باقر علیه السلام شنیدم که می فرمود: فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه وآله پنج سال بعد از بعثت رسول خدا صلی الله علیه وآله متولد شده است. ...

الکلبینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای 328 هـ)، الأصول من الکافی، ج 1، ص 457، ناشر: اسلامیة، تهران، الطبعة الثانية، 1362 هـ. ش.

نتیجه این که طبق این روایات صحیح و معتبر، حضرت زهرا در سال پنجم بعثت به دنیا آمده و قول مشهور بر این مستندات قوی و صحیح استوار است.

سخنان علمای شیعه طرفدار این قول:

در طول تاریخ، از علمای شیعه بزرگانی بوده اند که به صراحت این قول را تأیید کرده اند که در این قسمت به سخنان برخی آنها اشاره می کنیم:

1. محمد بن یعقوب کلینی (متوفای 328 هـ)

مرحوم ثقة الاسلام کلینی، از محدثان مورد اعتماد شیعه، در اصول کافی بابی را در تحت عنوان «بَابُ مَوْلِدِ الزُّهْرَاءِ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ» باز کرده و در همان ابتدا تصریح این گونه تصریح می کند:

وُلِدَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا وَعَلِيٌّ بِغَلِيلِهَا السَّلَامُ بَعْدَ مَبْعَثِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِخَمْسِ سِنِينَ وَتُوفِيَتْ عَلَيْهَا السَّلَامُ وَلَهَا ثَمَانِ عَشْرَةَ سَنَةً وَخَمْسَةَ وَسَبْعُونَ يَوْمًا وَبَقِيَتْ بَعْدَ أَبِيهَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ خَمْسَةَ وَسَبْعِينَ يَوْمًا.

فاطمه که بر ایشان و همسرشان درود خداوند باد، در سال پنجم بعثت رسول خدا صلی الله علیه وآله به دنیا آمده است. و هنگامی که وفات یافت، هجده سال و هفتاد و پنج روز از عمرش می گذاشت و بعد از پدرش هفتاد و پنج روز در این دنیا باقی ماند.

الکلبینی الرازی، أبو جعفر محمد بن یعقوب بن إسحاق (متوفای 328 هـ)، الأصول من الکافی، ج 1، ص 458، ناشر: اسلامیة، تهران، الطبعة الثانية، 1362 هـ. ش.

2. کاتب بغدادی (متوفای 325 هـ)

مرحوم آیت الله العظمی مرعشی نجفی در کتاب «مجموعه نفیسه»، هفت تا از کتابهای علمای شیعه را که در باره ائمه (علیهم السلام) تألیف کرده اند، در یک مجموعه جمع آوری کرده، از جمله کتاب «تاریخ الأئمة» کاتب بغدادی است.

آیت الله مرعشی در همان ابتدا ایشان را اینگونه معرفی کرده است:

1. تاریخ الأئمة علیهم السلام تألیف الحافظ الثقة الأقدم أبي بكر محمد بن أحمد بن عبد الله بن إسماعيل بن أبي الثلج الكاتب

البغدادي المولود سنة 237 هـ ق والمتوفي سنة 325 ق أو سنة 323 ق أو سنة 322 ق

تاريخ ائمه عليهم السلام تأليف حافظ ثقه از علمای گذشته ابو بكر محمد بن احمد بن عبد الله بن اسماعيل بن ابي ثلج كاتب بغدادی که در سال ۲۳۷ متولد شده و در سال ۳۲۲ یا ۳۲۳ و یا سال ۳۲۵ وفات یافته است .

کاتب بغدادی درباره حضرت زهرا سلام الله علیها به صورت مفصل توضیح داده که تاریخ دقیق تولد، وفات آن حضرت را بیان میکند: فاطمة الزهراء علیها السلام قال ولدت فاطمة علیها السلام بعد ما أظهر الله نبوته بخمس سنين وقریش تبني البيت وتوفيت ولها ثمانی عشر سنة وخمسه وسبعون يوما وكان عمرها مع النبي صلي الله عليه وآله بمكة ثمانی سنين وهاجرت مع النبي صلي الله عليه وآله إلي المدينة وأقامت بالمدينة عشر سنين وأقامت مع أمير المؤمنين عليه السلام من بعد وفاة رسول الله صلي الله عليه وآله ، خمسة وسبعين يوما وولدت الحسن بن علي عليهما السلام ولها إحدى عشرة سنة بعد الهجرة .

فاطمه علیها السلام بعد از پنج سال که نبوت پیامبر را خداوند ظاهر ساخت به دنیا آمد در حالی قریش خانه کعبه را بنا کردند. آن حضرت 18 سال 75 روز داشت که وفات یافت. دوران عمر مبارکش با پیامبر اسلام (صلي الله عليه وآله) در مکه 8 سال و بعد از هجرت در مدینه 10 سال بود. بعد از وفات آن حضرت با امیر مؤمنان علیه السلام 75 روز باقی ماند و زمانی که حسن بن علي متولد شد، 11 سال از عمر شریفش می گذشت.

الكاتب البغدادي ، محمد بن احمد ابن أبي الثلج (متوفاي 325هـ) تاريخ الأئمة، ص 7. ناشر : مكتب آية الله العظمي المرعشي النجفي - قم، سال چاپ :

1406

3. حسين بن حمدان خصيبي (متوفاي ۳۳۴هـ)

خصيبي نیز می نویسد:

باب سيدة النساء (عليها السلام) قال السيد الحسين بن حمدان الخصيبي بإسناده : ولدت فاطمة بنت رسول الله (صلي الله عليه وآله) بعد خمس سنين من ظهور الرسالة ونزول الوحي ومن بناء الحرم الذي أراد أبرهة ابن الصباح الجبار خرابه، ... فاطمه دختر رسول خدا (صلي الله عليه وآله) بعد از پنج سال ظهور رسالت و نزول وحی و بعد از بناء حرم که ابرهه جبار اراده خراب کردنش را داشت، متولد شده است .

الخصيبي، الحسين بن حمدان (متوفاي 334هـ)، الهداية الكبرى، ص 175، ناشر: مؤسسة البلاغ للطباعة والنشر والتوزيع - بيروت - لبنان، چاپ :

الرابعة، سال چاپ : 1411 - 1991 م

4. فتال نيشابوري : (متوفاي 508هـ)

ایشان از علمای قرن پنجم هجری است و در کتابش می نویسد:

اعلم أن فاطمة الزهراء ولدت بعد النبوة بخمس سنين، وبعد الاسراء بثلاث سنين ... وقبض النبي ولفاطمة عليها السلام يومئذ

ثماني عشرة سنة ، وعاشت بعد أبيها اثنين وسبعين يوما .

بدان که فاطمه زهرا پنج سال بعد از نبوت و سه سال بعد از معراج ، متولد شد ، ... وقتی رسول خدا از دنیا رفت ، فاطمه هجده سال سن داشت و بعد از پدرش هفتاد و پنج روز زنده بودند .

النيسابوري ، ابو علي محمد بن الفثال (الشهيد 508هـ) ، روضة الواعظين ، تحقيق : السيد محمد مهدي السيد حسن الخرساني ، ناشر : منشورات الرضي - قم .

5. طبرسي (متوفاي 548هـ)

مرحوم طبرسي نیز تولد آن حضرت را در سال پنجم بعثت و سه سال بعد از معراج رسول خدا (صلي الله عليه وآل) مي داند :
ولدت فاطمة عليها السلام بنت رسول الله صلي الله عليه وآله وسلم بمكة في العشرين من جمادي الاخر سنة خمس من البعث ،
وبعد الاسراء بثلاث سنين ، ...

الطبرسي ، أبي علي الفضل بن الحسن (متوفاي 548هـ) ، تاج المواليد في مواليد الأئمة ووفياتهم ، ص 21 ، ناشر : مكتب آية الله العظمي المرعشي النجفي - قم ، چاپخانه : الصدر ، سال چاپ : 1406

6. ابن خشاب : (متوفاي 567هـ)

ابن خشاب روایات امام باقر و امام صادق (عليهما السلام) را نقل کرده و تصریح می کنند که این بزرگواران فرموده اند : فاطمه زهرا پنج سال بعد از این که خداوند نبوت پیامبرش را آشکار ساخت و وحی خود را بر ایشان نازل کرد ، متولد شد :
(ذكر حالات فاطمة الزهراء ع) عن محمد بن سنان عن محمد بن مسكان ، عن أبي بصير عن أبي عبد الله الصادق عليه السلام
وحدثنا صدقة بن موسى حدثنا أبي عن الحسن بن محبوب عن هشام بن سالم عن حبيب السجستاني عن أبي جعفر محمد بن
علي قالا : ولدت فاطمة بعد ما أظهر الله نبوة نبيه وانزل عليه الوحي بخمس سنين وقريش تبني البيت وتوفيت ولها ثمانية عشر
سنة وخمسة وسبعين يوما . وفي رواية صدقة ثمانية سنين .

البغدادي ، عبد الله بن النصر ابن الخشاب (متوفاي 567هـ) ، تاريخ مواليد الأئمة ، ص 10 ، ناشر : مكتب آية الله العظمي المرعشي النجفي - قم ، چاپخانه : الصدر ، سال چاپ : ۱۴۰۶

7. ابن شهر آشوب (متوفاي 588هـ)

ابن شهر آشوب به صورت مفصل این گونه توضیح داده است :

ولدت فاطمة بمكة بعد النبوة بخمس سنين ، وبعد الاسراء بثلاث سنين ، في العشرين من جمادي الآخرة ، وأقامت مع أبيها بمكة
ثماني سنين ، ثم هاجرت معه إلي المدينة فزوجها من علي بعد مقدمها المدينة بستين ، أول يوم من ذي الحجة ، وروي انه كان
يوم السادس .

فاطمه در مکه پنج سال بعد از نبوت و سه سال بعد از معراج در بیستم ماه جمادی الاخر به دنیا آمد. و همراه پدرش در مکه هشت سال ماند. و در سال دوم هجرت روز اول ذی حجه با علی علیه السلام ازدواج کرد

ابن شهر آشوب، رشید الدین ابي عبد الله محمد بن علي السروي المازندراني (متوفاي 588هـ)، مناقب آل ابي طالب، ج 3، ص 132، تحقیق: لجنة من أساتذة النجف الأشرف، ناشر: المكتبة والمطبعة الحيدرية، 1376هـ - 1956م.

۸. محمد باقر کجوري (متوفاي ۱۳۱۳هـ)

ایشان نیز تصریح دارد که حضرت زهرا سلام الله علیها چهل و پنج سال بعد از عام الفیل و تولد پیامبر به دنیا آمده است: **وأقول: ولدت فاطمة الزهراء (عليها السلام) يوم الجمعة - علي الرواية الصحيحة - لخمس وأربعين سنة بعد عام الفيل، وبعد ولادة أبيها (صلي الله عليه وآله وسلم) في عهد يزيد جرد بن شهر يار ملك العجم، في مكة المعظمة مي گویم: فاطمه زهرا (عليها السلام) روز جمعه (بنا به روایت صحیح) در سال 45 بعد از عام الفیل و بعد از ولادت پدرش در زمان یزد جرد بن شهر یار پادشاه عجم در مکه معظمه به دنیا آمد.**

الكجوري، محمد باقر (متوفاي 1313هـ)، الخصائص الفاطمية، ج 1، ص 404، تحقیق: ترجمة: سيد علي جمال أشرف، ناشر: انتشارات الشريف الرضي، چاپ: الأولي، سال چاپ: 1380 ش

۹. شيخ عباس قمي (متوفاي ۱۳۵۹هـ)

ایشان در کتاب بیت الاحزان مي نويسد:

ولدت فاطمة صلوات الله عليها في جمادي الآخرة يوم العشرين منها، سنة خمس وأربعين من مولد النبي صلوات الله عليه وآله **وكان بعد مبعثه بخمس سنين، كما روي عن الصادقين عليهما السلام ...**

فاطمه که درود خداوند بر او باد، در روز بیستم جمادی الثاني در چهل و پنجمین سال تولد پیامبر صلي الله عليه و آله و بعد از پنج سال بعثت آن حضرت به دنیا آمد؛ چنانچه امام باقر و امام صادق عليه السلام روایت شده است.

القمي، الشيخ عباس (متوفاي 1359هـ)، بیت الأحران، ص 19، ناشر: دار الحكمة - قم - إيران، چاپخانه: أمير، سال چاپ: 1412 در کتاب دیگرش نیز همین تعبیر را دارند.

الأنوار البهية - الشيخ عباس القمي، ص 53

10. سيد محسن امين (متوفاي 1371هـ)

سيد محسن امين ابتدا به قول شيخ طوسي و شيخ مفيد که سال تولد حضرت را سال دوم بعثت مي دانند اشاره کرده و پس از آن مي نويسد:

وفي رواية أخرى سنة خمس من المبعث وقال الكليني وابن شهر آشوب **ولدت بعد المبعث بخمس سنين** وهو المروي عن الباقر

عليه السلام وهو المشهور بين أصحابنا.

در روایت دیگر سال پنجم بعثت آمد که قول کلینی و ابن شهر آشوب همین است و از امام باقر علیه السلام نیز همین روایت شده و این قول مشهور میان اصحاب امامیه است.

الأمین، السيد محسن (متوفای 1371هـ)، أعيان الشيعة، ج 1، ص 307، تحقیق و تخریج: حسن الأمین، ناشر: دار التعارف للمطبوعات - بیروت - لبنان، سال چاپ: 1403 - 1983 م

نتیجه :

همانگونه که سید محسن امین تصریح کرده، قول مشهور در میان امامیه در تولد حضرت زهرا سلام الله علیها، پنجمین سال بعثت رسول خدا (صلي الله عليه وآله) است که مستند به روایات صحیح است.

ب: سال دوم بعثت

سه تن دیگر از علمای شیعه همانند شیخ مفید، شیخ طوسی، و کفعمی گفته اند که تولد حضرت زهرا (سلام الله علیها) در سال دوم بعثت اتفاق افتاده است.

شیخ مفید رحمة الله عليه مي نويسد:

شهر جمادي الآخرة ... وفي اليوم العشرين منه سنة اثنتين من المبعث كان مولد السيدة الزهراء فاطمة بنت رسول الله عليهما السلام، ...

ماه جمادي الاخر .. در رزو بیستم این ماه در سال دوم بعثت زمان تولد حضرت زهرا سلام الله علیها دختر رسول خداست.

البغدادي، الشيخ المفيد محمد بن محمد بن النعمان ابن المعلم أبي عبد الله العكبري، (متوفای 413هـ)، مسار الشيعة، ص 54، ناشر: مكتب آية الله العظمي المرعشي النجفي - قم، چاپ: سال چاپ: ۱۴۰۶

شیخ طوسی شاگرد شیخ مفید نیز بر این عقیده است:

وفي اليوم العشرين منه سنة اثنتين من المبعث كان مولد فاطمة عليها السلام في بعض الروايات ، وفي رواية أخرى : سنة خمس من المبعث.

طبق برخی روایات در روز بیستم سال دوم بعثت، فاطمه علیها سلام متولد شده است. و طبق برخی روایات سال پنج بعثت بوده است.

الطوسي، الشيخ ابوجعفر، محمد بن الحسن بن علي بن الحسن (متوفای 460هـ)، مصباح المتعجد، ص 793، ناشر: مؤسسة فقه الشيعة - بیروت - لبنان، چاپ: الأولي، سال چاپ: ۱۴۱۱ - ۱۹۹۱ م

کفعمی عاملی نیز متوفای نهم هجری است نیز همین عقیده را دارد :

وفي عشرية عاملي نیز متوفای نهم هجری است نیز همین عقیده را دارد : وفي عشرية سنة اثنتين من المبعث كان مولد فاطمة عليها السلام وقيل سنة خمس من المبعث.

العالمی الکفعمی، ابراهیم بن علی الحسن (متوفای 905هـ)، المصباح، ص 512، اشر: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات - بیروت

همانگونه که مشاهده می شود طرفداران این قول در اقلیت است و علاوه بر آن مخالف روایات صحیحی است که تولد حضرت را در سال پنجم بعثت می دانند. از این جهت این قول مردود و مورد قبول نیست.

نتیجه :

طبق قول مشهور در میان علمای شیعه که مستند به روایات صحیح است، حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) در بیستم ماه جمادی الثانی سال پنج بعثت به دنیا آمده است و یکی از اقوال اهل سنت نیز همین است.